

Latvijas lauku telpas attīstība vēsturiskā skatījumā

Gatis Krūmiņš, dr.hist.

2014.gada 9.decembris

Latvijas lauku telpas unikalitāte tās vēsturiskajā kontekstā

- Lauku telpas pārvaldības īpatnības
- Pēdējos 100 gados notikušās lauku telpas transformācijas un politisko akcentu maiņas

Lauku telpas pārvaldības īpatnības

- Vēsturiskā situācija esošās lauku iedzīvotāju paaudzes senčus bija atstūmusi no lauku telpas pārvaldības
- Situācija daļēji sāka mainīties tikai 19. gs. otrajā pusē, daļai zemnieku kļūstot par saimniecību īpašniekiem
- Sociālekonomiskās un politiskās pretrunas spilgti iezīmējās 1905. gada revolūcijā un tās izpausmēs

Lauku telpas pārvaldības īpatnības

- Līdz ar Latvijas Republikas izveidi (1918.g.) no lauku telpas pārvaldības aspektā tika izstumti aristokrāti – bijušie muižu īpašnieki
- Līdz ar padomju okupācijas varas nostiprināšanos (20. gs. 40. gadi) no lauku telpas pārvaldības tika izstumti iepriekšējos posmos pieredzi guvušie
- Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas strauji mainījās sociālekonomiskā situācija, taču pārvaldībā iesaistīto loks strauji nemainījās

Sociālekonomisko un politisko akcentu maiņas (1)

- 19.gs.otrā puse – lauku telpā sāk nostiprināties spēcīga un plaša turīgu zemnieku sociāla grupa. Vienlaicīgi Latviju pamet 250 – 300 000 iedzīvotāju.
- Sociālekonomiskā situācija mainās pēc neatkarīgas Latvijas nostiprināšanās, valstī kopumā samazinās rūpniecības īpatsvars. Lauku telpā tiek realizēta agrārā reforma.

Sociālekonomisko un politisko akcentu maiņas (2)

1934. gada 15. maijs – radikāla paradigmas
maiņa:

*«Lauksaimniecība ir tiklab cilvēces visizplatītākā
un fundamentālākā, kā arī viņas visstabilākā
nodarbošanās»*

*«Ja zemniekiem būs labi, tad arī pārējiem
iedzīvotājiem neklāsies slikti»*

Prof. J. Bokalders, 1940.

Sociālekonomisko un politisko akcentu maiņas (3)

Padomju okupācija – Latvijas industrializācijas
ideja:

- Latvija 20. – 30.gados bija rietumvalstu agrārais piedēklis
- Latvijai jāklūst par rūpniecisku reģionu ar lielražošanu pamatā
- Lauku telpa jāpārveido pēc PSRS parauga, tās pamatuzdevums – apgādāt ar pārtiku pilsētas un armiju

Sociālekonomisko un politisko akcentu maiņas (4)

- Lauksaimniecība tiek kolektivizēta
- Viensētas tiek likvidētas, iedzīvotāji pārvietoti uz ciematiem

Lauksaimniecībai industriālu bāzi (J. Porietis)

Lauksaimniecības uzņēmumu un to ražošanas

vienību optimālie lielumi (B. Treijs, G.

Voicehovskis, A. Brakšs, L. Strausmane)

Sociālekonomisko un politisko akcentu maiņas (5)

20.gs. 70. – 80.gados pieaug centralizētas investīcijas lauksaimniecībā, kā nozīmīgi lauku telpas spēlētāji nostiprinās spēcīgākās kopsaimniecības, kas uzņemas arvien vairāk sociālas un kulturālas dabas funkcijas

20.gs. 80.gados pieaug lauku telpas iedzīvotāju materiālā labklājība, bet vienlaicīgi arī PSRS sociālekonomiskās pretrunas

Sociālekonomisko un politisko akcentu maiņas (6)

- PSRS ekonomiskās telpas sabrukums un privatizācija radikāli maina Latvijas lauku telpu 20. gs. 90.gados, taču daudzu cerētā atgriešanās «*harmoniskajā*» 30. gadu modelī nenotika
- 21.gs. strauji saruka lauku iedzīvotāju skaits, šai situācijai nav piemērota iepriekšējos posmos izveidotā infrastruktūra (skolas, pašvaldības)
- Lauku telpa, zūdot sociālekonomiskajai ietekmei, ir saglabājusi vietu sabiedrības uzmanības centrā

Secinājumi:

Salīdzinot ar Rietumeiropu un Skandināviju, pie šī brīža izejas pozīcijām mēs esam nonākuši caur cita veida vēsturisko pieredzi:

- Lauku telpas pārvaldībā ir notikušas ļoti būtiskas izmaiņas un iesaistīto piespiedu nomaiņa
- Pēdējos 100 gados ir notikušas vairākas straujas lauku telpas transformācijas un politisko akcentu maiņas
- Pārņemot citu valstu pieredzi (rekomendācijas) , iepriekšminētais ir jāņem vērā